

14978СВх № 215/В. 06.2016г.

СТАНОВИЩЕ

От д-р Илиана Огнянова Петкова, доцент във Факултета по педагогика на
СУ „Св.Климент Охридски“

включена в състава на научното жури със заповед ЗП-1068/19.05.2016 г. на Ректора на
НСА по процедура за придобиване на образователната и научна степен “доктор” в
професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по физическо възпитание и
научна специалност Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка
(вкл. Методика на лечебната физкултура)

Тема на дисертационния труд: **„Стресът при учителите по физическо възпитание и
спорт и влиянието му върху педагогическата дейност”**

Автор на дисертационния труд: **Надежда Борисова Костова,**

Научен ръководител: доц.д-р Иванка Тошева

I. Анализ на процедурата и представяне на кандидатката - Прегледът на документите по процедурата показва спазване на всички изисквания по ЗРАСРБ, Правилника към него, както и изискванията на НСА. за присъждане на образователната и научна степен „доктор”. Надежда Костова е зачислена в редовна докторантура към катедра „Психология, педагогика и социология“ със Заповед № 707/30.04.2013г. на Ректора на НСА за три години. Отчислена е в законовия срок сред успешна вътрешна защита на дисертационния труд, считано от 01.05.2016 г. Протоколът от катедреното заседание показва единодушието на членовете на първичното звено при откриването на процедурата за публична защита, която е и своеобразна оценка за работата на кандидатката и нейния научен ръководител. Приложени са всички необходими документи.

Автобиографията на кандидатката показва целенасочено посвещаване на професионалното направление физическо възпитание и спорт. След завършване на средното си образование през 1996 г. в СОУ „Васил Левски“, гр. Пловдив със спортен профил тя веднага е приета в НСА. Бакалавър е по теория и методика на физическото възпитание и по спортен мениджмънт, с факултативно завършен курс по спортна журналистика. След това придобива професионална квалификация магистър по спортен мениджмънт.

По време на своето обучение работи като спортен журналист към регионална телевизия „Евроком“, гр. Пловдив. Впоследствие трудовия ѝ стаж е в сферата на управлението и маркетинга, но отново в областта на спорта – във фитнес клубове. Членува в Националния Олимпийски Комитет. Владее английски език.

II. Оценка на дисертационния труд

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем – Стресът в трудовата дейност е един изключително актуален за съвременното общество проблем, и в същото време твърде малко изследван. Главоломната скорост, с която се развиват и навлизат технологиите; забързаното и напрегнато ежедневие; нездравословния начин на живот, свързан с неправилното хранене и ниската физическа активност са едни от факторите, които пораждат и съпътстват стреса. Именно той се сочи като причина за редица болестни състояния и води намаляване на възрастовите граници за тяхното начало. Разглеждан като нарушен баланс между изискванията на заобикалящата среда и индивидуалните способности и възможности на личността, стресът се приема като неизбежен за съвременното общество. Обвързването му с една от най-динамичните и постоянно променящи се като условия на работа професия, каквато е учителската го прави още по-актуален.

2. Представяне, анализ и оценка на теоретичната част - Целият дисертационен труд е в обем от 157 стр., в който се включват 136 стр. същинска част, 12 стр. библиография и 8 стр. приложения. Структуриран е в увод, три глави, изводи и препоръки, библиография и приложения.

Теоретичният обзор е базиран на 202 литературни източника, от които само 56 на кирилица и 146 на латиница, което е доказателство още веднъж за актуалността на проблема и недостига на български изследвания по него. Обособени са три теоретични акцента, насочени и обхващащи напълно изследваната проблематика, а именно - взаимовръзката стрес професионална дейност, стресът в професията на учителя по физическо възпитание и спорт (ФВС) и влиянието му върху неговата педагогическа дейност. В тази част от 67 стр. докторантката демонстрира коректно използване на литературните източници, умения за техния целенасочен анализ, систематизиране и обобщение. Представена е същността на стреса, теориите за него както и 6^{те} модела на професионален стрес. Историческото им описание от 1978 до 2012 г. способства за проследяване еволюцията им в теоретичен и емпиричен план. Акцент е поставен и върху начините за справяне със стреса. Докторантката удачно е подчертала, че употребения за първи път през 1977 г. от С.Куртисон термин „учителски стрес“ „се превръща в основна тема за изследване в целия свят“ (с.26). Изброените редица чуждестранни и български автори доказват неговия изследователски потенциал и актуалност. Като фактори на стрес в учителската професия от тях се определят лошото поведение на учениците, незадоволителните условия на работа, натиска на времето и недостатъчно етичната училищна среда. Последствията от това са напускане на професията и оттам недостига на кадри, както и бърнаута при задържалите се в нея. Специално място е отделено на спецификата в професионалната дейност на учителя по ФВС. Подробно са представени Националната стратегия за развитие на ФВС за периода 2012-2020, държавно образователния стандарт по ФВС и Наредба № 5 от 30 ноември 2015 г. за общообразователната подготовка. Като технически пропуск отчитам факта, че в текста е упоменато, че наредбата е в приложение № 20, а в дисертационния труд приложенията свършват до №6. Акцент е поставен и на целите, които трябва да постави учителя при работата си с учениците, а именно – знания по основните видове спортове, умения за тяхното упражняване и на положително отношение и нагласа за цялостна физическа активност и спорт. Отделна точка е посветена на източниците на стрес при учителя и въздействието им при учителите по ФВС. Като фактори на професионален стрес се посочват: - обемът на натоварванията, свързан с годишната норма от 720 часа (*в сравнение с учебните предмети БЕЛ, чужд език, математика и информатика – 648 часа*); - безопасни условия на труд в работните помещения т.е физкултурните салони и площадки за спорт; - обезпечеността със съответните учебно-технически материали (спортни уреди и съоръжения). Като добавим и тези, които са характерни изобщо за учителския труд, а именно: - взаимоотношенията между членовете в колектива; - взаимоотношенията с родителите; - нуждата от постоянна квалификация – наборът от причини за професионален стрес става твърде плашещ. Последният акцент в теоретичната част е взаимовръзката между стреса и изпълнението на педагогическите дейности и удовлетвореността от професията.

3. Представяне, анализ и оценка на емпиричната част – Тя е в обем от 59 стр. и започва с теоретичен модел, формулирани 4 научни хипотези, цели, задачи, предмет и обект на изследването. Като бележка от техническо естество бих препоръчала разместване местата на елементите. Логично е да се започне с обекта, предмета, да следват целите и задачите и едва след това научните хипотези, защото те произлизат от тях.

Отлично таблично онагледено е разпределението на изследваните лица в зависимост от професионално-демографските им характеристики - пол, възраст, образователна степен, преподаван предмет, педагогически стаж и длъжност. Изследването е проведено на три стапа – май - април 2014 г. - пилотно изследване за пригодността на методиката, в което участват 33

учители; от март 2014 г. до април 2015 г. – същинско изследване с 260 учители и от септември 2015 г. до февруари 2016 г. – статистическа обработка и анализ на данните.

Като методи на изследване са използвани въпросници. Първият, който е разработен за конкретното изследване, е за източници на стрес в трудовата среда на учителите с автори Тошева и Костова; въпросник за оценка на възприет стрес – PS -1 с автори Cohen, Kamarck, Mermelstein; въпросник за предпочитаните стратегии за справяне със стреса COPE на Carver, Weintraub & Sheier; Скала „Лични постижения“ в педагогическата дейност от Въпросник за изследване на бърнаут при учители – MBI-ES на Maslach, Jackson & Leiter и въпросник за удовлетвореността от педагогическата дейност на Тошева. С този комплекс от инструменти докторантката успява да изследва цялостно проблема – от източниците на стрес, неговото равнище и стратегиите за справяне с него. Допълнително тя изследва стреса като една от причините за бързото професионално изгаряне и факторите за удовлетвореността от труда на учителя. Докторантката не се задоволила само с изследване състоянието и равнището на стрес при учителите по физическо възпитание и спо

Впечатляващ е броя на изследваните лица, а именно -278, от които 245 са от същинското изследване.

В трета, отделна глава Надежда Костова прави задълбочен и подробен анализ на получените данни. Докторантката прави анализ на получените данни спрямо професионално-демографските им характеристики като пол, степен на образование, период на адаптация при постъпване на работа, педагогически стаж, длъжност, както и училищната степен, в която преподават. По безспорен начин тя е доказала, че шумът, безпокойството, свързано с осигуряване безопасността на учениците по време на учебните занятия, броят им в отделните класове са едни от източниците на стрес. Учебната дисциплина ФВС се характеризира от една страна със съществуването на вероятност за травми и наранявания и от друга със задължението за осигуряване на безопасност по време на урок. Това е най-голямата специфика и отлика от другите учебни предмети, но и източник с най-високи стойности на стрес. В същото време това е свързано с комфорт на работната среда и необходимостта от отделяне на финансови средства за това. Често последното не е сред приоритетите на ръководителите на национално и училищно равнище. Като най-предпочитани стратегии за справяне със стреса при жените са търсенето на емоционална подкрепа, а при мъжете – въздържането. И при двата пола следващата предпочитана стратегия е „Емоционалното ангажиране“. Докторантката убедително успява да защити тезата, че с увеличаване на стреса, спада нивото на лични постижения в педагогическата дейност, а това води до постепенно нежелание за упражняване на професията и отказ от нея. Особено силно това е при учителите по ФВС.

Обобщените резултати по безспорен начин доказват актуалността на проблема. Те са основата за очертаване на стрес-профила на учителя по ФВС, а той е – жена на средна възраст с продължителен педагогически стаж на длъжност старши учител. Направените изводи и препоръки са на два равнища - институционално към МОН и личностно, обвързано с компетентностите на учителите по ФВС.

4. Научни и приложни приноси на дисертационния труд –

Научно – теоретичните - са свързани с 1) актуалността на разглежданата проблематика, 2) изведения авторов теоретичен модел и 3) очертания стрес-профил на учителя по ФВС.

Практико - приложни – 1) разработения авторов въпросник за източници на стрес в трудова среда, предназначен за учители. 2) разширения обхват на изследването в две посоки 2.1. докторантката не се ограничила само до изследване източниците на стрес, неговото равнище и стратегиите за справяне с него. Тя го разглежда и изследва като част от причините за професионален бърнаут и търси взаимовръзката му с удовлетвореността от учителския труд. 2.2. Надежда Костова не се ограничила само до изследване учители по физическо възпитание и спорт, а и на преподаватели от другите КОО, което ѝ дава възможност за сравнителен анализ и още по –убедителни изводи.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд - По дисертационния труд има направени 3 публикации, една в национално списание „Спорт и наука“ и две в сборници от конференции, едната от тях международна. Бих препоръчала след защитата докторантката да излезе на по-широката научна сцена като публикува резултатите от богатото си изследване в други педагогически списания, както и да бъдат представени на повече конференции.

Авторефератът отразява пълно и достоверно съдържанието на дисертационния труд.

6. Заключение

Актуалността на проучвания проблем, задълбоченият теоретичен анализ, демонстрираните умения за конструиране и провеждане на емпирично изследване, както и достигнатите резултати ми дават основание убедено да предложа на членовете на уважаемото научно жури да присъдят образователната и научна степен “доктор” в професионално направление 1.3. „Методика на обучението по физическо възпитание и спорт”, по научна специалност Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка (вкл. Методика на лечебната физкултура) на Надежда Борисова Костова.

Дата: 10.06. 2016 г.

доц.д-р Илиана Петкова:.....

